

L'educació híbrida: compartint conceptes per compartir el propòsit.

Projecte Pilot d'Educació Híbrida

25/11/2020

Índex

Introducció	3
Metodologies actives d'ensenyament i contextos semipresencials	4
Aprentatge híbrid	6
Aprentatge semipresencial	7
Aprentatge basat en fenòmens	7
Aprentatge basat en la pràctica	7
Aprentatge basat en problemes	7
Aprentatge basat en projectes	7
Aprentatge expandit	8
Classe inversa	8
Ludificació	8
Portafoli digital/carpeta d'aprenentatge	8
Relats digitals	9
Entorns virtuals d'aprenentatge (EVA)	9
Bibliografia	10

Introducció

L'era digital es caracteritza per la seva globalització, per no tenir referents únics en els diferents camps del saber i per la construcció compartida de coneixement en xarxa, l'anomenada intel·ligència col·lectiva (BONI, 2008). La utilització de l'anglès com a llengua vehicular de moltes de les xarxes internacionals, sobretot en la comunitat acadèmica i en la comunitat tecnològica (SEIDLHOFER, 2013), determina una creixent, i de vegades innecessària, presència de terminologia anglesa en moltes àrees, entre elles la de l'educació.

Ni els models d'educació amb suport digital ni els tancaments totals o parcials de centres deguts a condicions molt adverses són nous (HEAD, 2016), però la generalització de l'educació d'emergència causada per la pandèmia de la COVID-19 ha accelerat l'evolució de moltes metodologies aparegudes al voltant de la dècada del 2010 (LI, 2020). El lideratge internacional de la recerca educativa en llengua anglesa i l'existència de múltiples referents fa que, a hores d'ara, no existeixi un consens terminològic entre la comunitat educativa sobre aquests models metodològics, ni a Catalunya ni, en alguns casos, tampoc a escala internacional (DORN et al., 2020). No haver assolit un consens en la nova terminologia fa que s'utilitzin habitualment paraules angleses per a especificar la metodologia de la qual parlem o, també, que es tradueixin directament i es facin servir per designar significats diferents.

Aquest document neix en el marc de la redacció del projecte pilot d'Educació Híbrida, impulsat per la Direcció General d'Innovació, Recerca i Cultura Digital en col·laboració amb l'Institut de Recerca en Educació (IRE) de la Universitat de Barcelona. La constatació d'un ús dispar de terminologia metodològica, especialment respecte a les denominacions referides a l'educació en suport digital, posa de manifest la necessitat d'un consens entre diferents organismes del món acadèmic i administratiu català, per tal de clarificar significats i equivalències entre l'anglès i el català.

És per això que aquest document pretén identificar els termes relacionats amb l'aprenentatge semipresencial i proposa equivalències. Les definicions s'organitzen de forma alfabètica, excepte el primer bloc (*aprenentatge híbrid / semipresencial / blended learning*), per ser l'objecte d'aquest document.

Les definicions en anglès s'han extret de diccionaris i documents d'organitzacions internacionals com la UNESCO o la Comissió Europea, mentre que les traduccions al català provenen del Termcat, grups de recerca o acadèmics de referència.

Metodologies actives d'ensenyament i contextos semipresencials

El concepte d'educació híbrida inclou diferents metodologies que fan èmfasi en l'aprenentatge competencial i en el rol central de l'alumne, així com en el treball col·laboratiu i l'aprenentatge entre iguals.

Cada cop més educadors entenen que l'aprenentatge significatiu es construeix de forma col·laborativa juntament amb l'alumnat, que és el protagonista actiu del procés, i que internet permet l'accés a recursos d'aprenentatge sense precedents, gràcies a eines digitals. La telefonia mòbil, a més, assoleix un paper central per la seva creixent accessibilitat. El tancament de centres, provocat per la pandèmia COVID-19, i l'educació d'emergència a gran escala han donat nous arguments a la validesa de la teoria de l'aprenentatge com un procés de construcció social del coneixement (teoria sociocultural de Vigotsky), així com a la importància dels aprenentatges no-acadèmics facilitats per les interaccions socials al lloc d'aprenentatge, segons un creixent nombre d'evidències a nivell internacional. També en surt reforçat el paper dels docents en demostrar-se que ocupen un paper insubstituïble en el procés d'aprenentatge. (TAWIL, 2020).

A Catalunya, molts testimonis recollits a la sèrie de *webinars* "Claustre Obert a la recerca educativa, a l'entorn i a la mirada internacional" de la Direcció General d'Innovació, Recerca i Cultura Digital del Departament d'Educació, i molts altres recollits durant el temps de confinament, mostren com el desenvolupament de comunitats virtuals d'aprenentatge millora l'experiència i la motivació de l'alumnat, mentre que la reproducció d'una classe magistral en

vídeo i el treball individual pot provocar la desconexió de l'alumnat, en reforçar la unidireccionalitat de l'ensenyament i l'aïllament social (UNESCO, 2020).

L'amplitud del concepte educació híbrida i les metodologies desenvolupades que s'hi vinculen no tenen una traducció unificada al català degut a la seva novetat, i la seva vinculació a la tecnologia digital han fet convenient ampliar les definicions que conformen l'última part d'aquest document.

Aprenentatge híbrid, terme equivalent a *blended learning* i aprenentatge semipresencial

Segons el document *Blended learning in school education –guidelines for the start of the academic year 2020/21*, recentment publicat per la Comissió Europea (2020), el concepte *blended learning* és prou ampli com per a equiparar-se al d'aprenentatge semipresencial i també al d'aprenentatge híbrid, tal com és emprat al document *Covid-19 response - Hybrid learning: hybrid learning as a key element in ensuring continued learning* de la UNESCO (2020). És raonable utilitzar aquests dos documents per establir una descripció ajustada al nostre context.

Espectre d'activitats amb suport digital			
Presencial Les classes tenen lloc en espais físics. Poden emprar-se o no mitjans digitals de suport.	Enriquit digitalment/ Combinat Les classes tenen lloc en aules, però la tecnologia s'utilitza intensivament per a la realització d'activitats, explicacions teòriques i/o per avaluar l'alumnat.	Híbrid S'integra l'aprenentatge presencial i en línia amb una predominança considerable d'activitats i temps en línia.	En línia Pràcticament tota la formació, interacció i activitats tenen lloc en línia.
◀ Menys en línia		Més en línia ▶	

(College of DuPage, 2020)

Definicions

Aprentatge híbrid

Terme anglès: *Hybrid learning*. Una accepció establerta d'aprenentatge híbrid és la de concepte paraigua, que integra diferents estratègies organitzatives, de desenvolupament professional, d'acompanyament emocional i metodologies amb suport digital a l'educació (FULLAN et al., 2020). El concepte d'aprenentatge híbrid va més enllà de la simple utilització de tecnologia digital i entorns virtuals d'aprenentatge, ja que inclou l'organització temporal i optimització de metodologies centrades en l'alumnat. Aquestes integren tant elements virtuals com elements presencials que permeten utilitzar les millors característiques de cada entorn d'aprenentatge mantenint la continuïtat entre formats virtuals i presencials.

Les aules híbrides poden variar la proporció de les diferents metodologies depenent de la matèria i les necessitats específiques de cada grup d'alumnes (FULLAN et al., 2020). L'alumnat té algun element de control sobre els horaris, el ritme de treball i el lloc del procés d'aprenentatge (DG EACEA, 2020).

Aprentatge semipresencial

L'equivalència en el Termcat de *blended learning* és aprenentatge mixt o semipresencial. Alguns autors tradueixen literalment el concepte amb la paraula *combinat*, traducció directa del castellà *aprendizaje combinado*, que té acceptació com a traducció de *blended learning*.

És l'aprenentatge que combina els elements de l'aprenentatge a distància i els de l'aprenentatge presencial.

Aprentatge basat en fenòmens

Terme anglès: *Phenomenon-based learning*. És una metodologia activa, transdisciplinària i constructivista en què l'alumnat aprèn sobre un fet, tema, concepte o idea amb un enfocament integrat del coneixement, en comptes d'una divisió en diferents matèries (per exemple matemàtiques, ciències...). Facilita el desenvolupament de connexions i mobilitza les competències globals per al segle XXI. És la base de la reforma curricular finlandesa del 2015 (SILANDER, 2015).

Aprentatge basat en la pràctica

Terme anglès: *Learning by doing*. Es tracta d'una metodologia que té el seu origen en la teoria de l'aprenentatge desenvolupada per Dewey. Centra l'aprenentatge en activitats basades en contextos reals de l'alumnat.

Aprentatge basat en problemes

Terme anglès: *Problem-based learning*. L'aprenentatge basat en problemes o ABP és una metodologia d'aprenentatge activa centrada en l'estudiant, en la qual es planteja a un grup d'alumnes un problema real o fictici, un interrogant o una situació que guia la investigació i, per tant, l'obtenció del coneixement. Aquesta situació permet a l'estudiant desenvolupar hipòtesis explicatives i identificar necessitats d'aprenentatge que li permeten comprendre millor el problema i assolir els objectius d'aprenentatge establerts.

Aprentatge basat en projectes

Terme anglès: *Project Based Learning*. Aprentatge que consisteix a desenvolupar projectes basats en propostes contextualitzades en el món real, amb l'objectiu d'integrar coneixements de diferents àrees, desenvolupar habilitats intel·lectuals d'alt nivell i promoure competències metodològiques i socials, com ara el treball individual, el treball en equip i l'autoavaluació.

Aprentatge expandit

Terme anglès: *Extended Learning*. També podem trobar referenciada la metodologia com a *hiperaula*.

Aprentatge que incorpora cursos o accions formatives que tenen lloc al marge de la formació reglada. (TERMCAT, 2020)

L'aprenentatge expandit ofereix entorns estructurats d'aprenentatge fora de la jornada i d'entorns escolars tradicionals. Permet repensar l'activitat presencial incorporant flexibilitat en la formulació de calendaris, horaris i avaluacions, des d'una aproximació més competencial que la basada en l'assistència a classe.

És un concepte nascut al voltant de la Universidad Complutense de Madrid basat en "*Future Classroom Lab*" d'*European Schoolnet* i del Ministeri d'Educació. Ha estat popularitzat per diferents llibres i publicacions iberoamericanes (FERNÁNDEZ-ENGUITA, 2019). Quan s'utilitza a Catalunya es fa com a traducció directa del castellà.

Classe inversa

Terme anglès: *Flipped Classroom*. Aprentatge semipresencial en què els estudiants accedeixen als continguts formatius fora de l'aula per mitjà de materials digitals, i durant les hores de presència a l'aula reben atenció personalitzada i duen a terme activitats pensades per a consolidar els coneixements.

Ludificació

Terme anglès: *Game-based learning*. Conegut amb el nom de *gamificació*, com a traducció de l'anglès *gamification*. La proposta de traducció és ludificació.

Ludificació s'utilitza principalment en entorns de llengües romàniques i no en el món anglosaxó, perquè *ludification* significa 'burla' o 'ridiculització' (MERRIAM-WEBSTER, 2020).

És la utilització d'elements provinents del joc amb finalitats educatives en un context no lúdic. Equilibra l'aprenentatge formal, el joc i la capacitat de l'alumnat per assolir el coneixement.

Portafoli digital/carpeta d'aprenentatge

Terme anglès: *Portfolio*. Es pot trobar la metodologia referenciada com a carpeta d'aprenentatge / dossier / portfoli / portafoli digital / e-portafolis de l'alumnat o del professorat.

Eina d'aprenentatge que consisteix a reunir i organitzar en un suport digital (*blog, site...*) evidències, idees, reflexions o retroaccions, entre altres, del propi procés d'aprenentatge (Sutherland i Powell 2007, citat per Sònia Seguí). S'entén com un recull dinàmic que facilita

l'autoavaluació, l'anàlisi i la reflexió des d'una perspectiva d'aprenentatge competencial i l'aprenentatge entre iguals.

Relats digitals

Terme anglès: *Digital Storytelling*. Els relats digitals combinen narratives i contingut multimèdia, de manera que faciliten l'alfabetització mediàtica i digital.

Entorns virtuals d'aprenentatge (EVA)

Un entorn virtual d'aprenentatge, en anglès *Virtual Learning Environment (VLE)*, és una plataforma digital que facilita recursos d'aprenentatge i estructures d'organització per poder conduir formacions a través d'internet. Els EVA inclouen eines d'avaluació, seguiment, col·laboració i comunicació. També es coneixen com a sistemes de gestió de cursos (CMS) i Learning Management Systems (LMS). L'oferta d'EVA's disponible inclou els comercials, els de codi obert i els fets a mida. Existeixen estàndards internacionals associats amb aquests entorns que ajuden a fer que el contingut i les avaluacions siguin interoperables, és a dir, es puguin utilitzar en diferents plataformes. L'estàndard per al contingut s'anomena "Model de referència d'objectes de contingut compartible" (SCORM) i l'estàndard per a les avaluacions es diu "Interoperabilitat de preguntes i proves" (QTI).

El Departament d'Educació, en el marc del Pla d'Educació Digital de Catalunya, estableix la necessitat que docents i centres coordinin la seva activitat lectiva presencial, en línia i/o híbrida, amb un entorn virtual d'aprenentatge, i posa a disposició dels centres Eix-moodle de centre. No obstant això, i en el marc de l'autonomia de centre, aquest pot decidir escollir un altre EVA. El Departament d'Educació [dona suport i acompanyament en aquest sentit](#). Es recomana la lectura de les [Orientacions per a la personalització de l'entorn virtual d'aprenentatge en diferents escenaris educatius. Indicacions per a escenaris presencials, híbrids i en línia](#).

ORIENTACIONS per a la personalització de l'entorn virtual d'aprenentatge en diferents escenaris educatius

Indicacions per a escenaris
presencials, híbrids i en línia

[rid%20learning%20amid%20COVID%2019/Back-to-school-A-framework-for-remote-and-hybrid-learning-amid-COVID-19-vF.pdf](#)> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

GOUËDARD, Pierre, PONT, Beatriz, VIENNET, Romane. «Education responses to COVID-19: Implementing a way forward». París: OECD, 2020 (*OECD Education Working Papers*, n. 224) Disponible en línia a <<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/8e95f977-en.pdf?expires=1605201024&id=id&accname=guest&checksum=6CF61B16CA7815EC52CE5AF9A386A8E3>> [Consulta: el 12 de novembre de 2020]

FULLAN, Michael, QUINN, Joanne, DRUMMY, Max, GARDNER, Mag. «Remote to Hybrid Learning: A position paper on a paradigm shift for education». San Francisco: Microsoft Education. 2020 (*Education Reimagined: The Future of Learning*) També disponible en línia a <<https://edudownloads.azureedge.net/msdownloads/Microsoft-EducationReimagined-Paper.pdf>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

HEAD, Richard. «The hybrid education material/immaterial space: Remote learning and teaching in Alice Springs». Estats Units: 2016 (*International Journal of Learning in Higher Education*, vol. 23(3), p. 1-17)

HRASTINSKI, Stephan. «What Do We Mean by blended learning?». Statesboro: Association for Educational Communications & Technology. (*TechTrends*63, 219, p. 564–569). També disponible en línia a <<https://doi.org/10.1007/s11528-019-00375-5>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

NACIONS UNIDES. *Policy Brief: Education during COVID-19 and beyond*. Nova York: Nacions Unides, 2020. També disponible en línia a <[Policy Brief: Education during COVID-19 and beyond](#)>

PÉREZ-MATEO, Maria, GUITERT, Montserrat. *Aprendre i ensenyar en línia*. Barcelona: UOC, 2020. Disponible en línia a <http://cv.uoc.edu/annotation/cd0c7ad9ee0e459c4658c8e2915bb123/464096/PID_00173063/modul_1.html> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

SCHLEICHER, Andreas, ADLER, Alejandro et alt. *Emotion and cognition in the age of AI*, Londres: The Economist, 2019 També disponible en línia a <<http://aka.ms/wellbeingresearch>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

STAKER, Heather i HORN, Michael. *Classifying K-12 blended learning*, Boston: InnoSight Institute (2012). Disponible en línia a <<http://www.christenseninstitute.org/wp-content/uploads/2013/04/Classifying-K-12-blended-learning.pdf>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

TAWIL, Sobhi. *Six months into a crisis: Reflections on international efforts to harness technology to maintain the continuity of learning*. París: UNESCO, 2020. Disponible en línia a <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374561>> [Consulta: 11 de novembre de 2020]

UNESCO. *COVID-19 response - Hybrid learning: hybrid learning as a key element in ensuring continued learning*. Paris: UNESCO, 2020. També disponible en línia a <[Hybrid learning: hybrid learning as a key element in ensuring continued learning](#)> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

UNESCO. *What have we learnt? Overview of findings from a survey of ministries of education on national responses to COVID-19*. Paris: UNESCO, 2020 També disponible en línia a <http://tcg.uis.unesco.org/wp-content/uploads/sites/4/2020/10/National-Education-Responses-to-COVID-19-WEB-final_EN.pdf> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

UNITAT DE SUPORT A LA QUALITAT I LA INNOVACIÓ DOCENT ESUP/DTIC. *Aprenentatge Híbrid*. Barcelona: UPF, 2020. Disponible en línia a <<https://www.upf.edu/web/usquid-etic/aprenentatge-hibrid>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

USART, Mireia. «Què sabem sobre l'efectivitat de les tecnologies digitals en l'educació?» Barcelona: Fundació Bofill, 2020 (*Què funciona en educació? Evidències per a la millora educativa*, 18). També disponible en línia a <<https://fundaciobofill.cat/uploads/docs/j1/z/m2c-que funciona 18 educaciodigital 220920.pdf>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

ZWEIG, David. *Hybrid Schooling May Be the Most Dangerous Option of All*. Nova Iork: WIRED, 2020. Disponible en línia a <<https://www.wired.com/story/hybrid-schooling-is-the-most-dangerous-option-of-all/>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

Aprenentatge basat en fenòmens

ANDRÉS, Laura. «*Com estudiarem en el futur?*». Barcelona: Junior Report.media, 2020. Disponible en línia a <<https://junior-report.media/com-estudiarem-en-el-futur/>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

SILANDER, Pasi. *Digital Pedagogy. How to create the school of the future: Revolutionary thinking and design from Finland*. Oulu: University of Oulu, Center for Internet Excellence, 2015 (pp. 9-26).

SYMEONIDIS, Vasileios, SCHWARZ, Johanna F. "*Phenomenon-Based Teaching and Learning through the Pedagogical Lenses of Phenomenology: The Recent Curriculum Reform in Finland*". Forum Oświatowe: Wrocław, 2016 Disponible en línia a <"[Phenomenon-Based Teaching and Learning through the Pedagogical Lenses of Phenomenology: The Recent Curriculum Reform in Finland](#)"> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

Aprenentatge basat en la pràctica

DEWEY, John. *Education and Experience*, 1938/1997. New York. Touchston

DEWEY, John «My Pedagogic Creed». *School Journal* vol. 54, January 1897, pàg. 77-80. Disponible en línia a <<http://dewey.pragmatism.org/creed.htm>> [Consulta: 10 de novembre de 2020]

DEWEY, John. «Democracy and education». Project Gutenberg, July 26, 2008. Disponible en línia a <<https://www.gutenberg.org/files/852/852-h/852-h.htm>> [Consulta: 10 de novembre de 2020]

Aprenentatge expandit

FERNÁNDEZ-ENGUITA, Mariano. «Hacia la hiperaula». Madrid: Wolters-Kluwer, 2019 (*Cuadernos de Pedagogía*, 487, p.12-14) També disponible en línia a <<https://drive.google.com/file/d/1lnR8XR1GBraEndMvKi9DyTEM3P2EJwRW/view>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

FERNÁNDEZ-ENGUITA, Mariano. *Más escuela y menos aula*. Madrid: Morata, 2018.

POUND, William T. *A Legislative Look at Expanded Learning Opportunities: How State Policies Support Learning Outside the Traditional School Day*. Washington: National Conference of State Legislatures, 2012. Disponible en línia a <<https://www.ncsl.org/documents/educ/ExpandedLearning.pdf>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

Classe inversa

CAMBRIDGE DICTIONARY. "Flipped Classroom". Cambridge: Cambridge University Press, 2020. Disponible en línia a <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/flipped-classroom>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

MAZUR, Eric. *Peer Instruction: A User's Manual*, Harvard: Prentice Hall, 1997 (p. 9)

METODOLOGIES ACTIVES I TIC. *Classe inversa*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2020. Disponible en línia a <<https://www.ub.edu/portal/web/metodologies/aula-inversa>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

Ludificació

DICCIONARI TERMCAT. "Gamificació" Barcelona: Termcat, 2020. Disponible en línia a <<https://www.termcat.cat/ca/diccionaris-en-linia/226/search/gamificacio?type=basic&condition=fuzzy>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

KAPP, Karl. *The gamification of learning and instruction: Game-based methods and strategies for training and education*. San Francisco: Pfeiffer-Wiley, 2012

METODOLOGIES ACTIVES I TIC. *Gamificació*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2020. Disponible en línia a <<https://www.ub.edu/portal/web/metodologies/gamificacio>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

METODOLOGIES ACTIVES I TIC. *Ludificació*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2020. Disponible en línia a <<https://www.ub.edu/portal/web/metodologies/gamificacio>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

NOUSIAINEN, Tuula; KANKAANRANTA, Marja. «Exploring Children's Requirements for Game-Based Learning Environments». (*Advances in Human-Computer Interaction*. 2008: 1–7). Disponible en línia a <[doi:10.1155/2008/284056](https://doi.org/10.1155/2008/284056)> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

REISS, Steven. “Multifaceted nature of intrinsic motivation: The theory of 16 basic desires”. Ohio: Ohio State University, 2004 (*Review of General Psychology*. Vol. 8, núm. 3, p. 179-193) Disponible en línia a <<http://idspublishing.com/resources/Multifaceted-nature-of-intrinsic-motivation.pdf>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

Portafoli digital

Barberá, E. et al. «Portafolios electrónicos y educación superior en España: Situación y tendencias.». RED, Revista de Educación a Distancia. Número monográfico VIII., 2009. [Consulta: 9 novembre 2020].

PORTAFOLIS DIGITALS. Barcelona, Departament d'Educació. Disponible en línia a <<http://xtec.gencat.cat/ca/recursos/tecinformacio/portafolis/>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]

Relats digitals

Observatori d'Educació Digital. Barcelona, Universitat de Barcelona. Disponible en línia a <<http://oed.ub.edu/cat/proyectos/usos-educatiu-de-la-narrat.html>> [Consulta: 3 de novembre de 2020]